

04.11.2025

Nurmijärven kunta
PL 37
01901 NURMIJÄRVI

Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausunto Rajamäen osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta, Nurmijärvi

HEL 2025-015571 T 10 03 01

Nurmijärven kunnan ympäristötoimiala on pyytänyt Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon lausuntoa Rajamäen osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta. Museo tarkastelee hanketta perustehävänsä mukaisesti kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta.

Suunnittelualue levittäytyy Rajamäen ja Herusten taajamien ympärille ja se kattaa Hyvinkään ja Uudenkylän kyläalueet sekä osan ympäröivästä maaseutualueesta. Suunnittelualueita rajaa pohjoispuolella kunnan raja ja muilta osin kiinteistöjen ja Kirkonkylän osayleiskaava-alueen rajat. Suunnittelualueen pinta-ala on noin 39 km².

Rajamäki on tunnettu teollisesta historiastaan sekä funkkisarkkitehtuuria edustavista merkkikohteistaan. Asukasmäärältään Rajamäki on Nurmijärven kunnan kolmanneksi suurin päätaajama ja alueella asuu noin 7 800 asukasta ja siellä on noin 2 100 työpaikkaa. Alueen väestö on keskittynyt pääasiassa asemakaavoitettuun Rajamäen keskustajaamaan ja sen pohjoispuolella sijaitsevaan Herusten kylään. Osayleiskaavan tavoitteena on ratkaista alueen maankäytölliset suuntaviivat. Kaavan pääasiallisena tavoitteena on Rajamäen taajaman kasvun mahdollistaminen osoittamalla uusia asuin- ja työpaikka-alueita taajamaan tai sen välittömään läheisyyteen. Osayleiskaava ohjaa lisäksi alueen asemakaavojen laatimista ja muuttamista sekä alueen muuta maankäyttöä. Osayleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena.

Uusimaa-kaava 2050-kokonaisuudessa suunnittelualue on keskustatoimintojen aluetta, jota ympäröi taajamatoimintojen kehittämisvyöhyke. Keskustan alueelle sijoittuu myös kulttuuriympäristön kannalta tärkeä Rajamäen tehtaiden, kirkon ja rautatieaseman muodostama alue. Alueella on voimassa koko kunnan oikeusvaikutukseton yleiskaava, joka on hyväksytty 22.2.1989. Alueelle on lisäksi laadittu oikeusvaikutteinen Hyvinkään kylän harjuosayleiskaava, joka hyväksyttiin kunnanvaltuus-

04.11.2025

tossa 26.4.1989 ja ympäristöministeriössä 18.11.1992. Rajamäen keskustaajama, Herusten kyläalue sekä Valta-akselin, Rajamäen tehtaiden sekä Ketunpesän työpaikka-alueet on asemakaavoitettu.

Kaavatyön pohjaksi on laadittu Rajamäen maankäytön kehityskuva (16.9.2025), jossa on tunnistettu Rajamäen maankäytön nykytilanne, asetettu tavoitteita kaavatyölle sekä osoitettu potentiaalisia yhdyskuntarakenteen laajenemissuuntia. Alueen kulttuurihistorian osalta on kehityskuvassa asetettu tavoite, että alueen historia, omaleimainen identiteetti ja matkailuhelmet tukevat alueen kehitystä. Kehityskuvan alueelle sijoittuu kaksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY-2009). Ensimmäisen kokonaisuuden muodostaa Rajamäen tehdasyhdyskunta, kirkko ja rautatieasema Rajamäen keskustaajamassa. Toinen RKY-alue Sääksjärven parantolat ja Kiljavan opisto sijoittuu Sääksjärven rannalle. Alueella sijaitsee myös paikallisesti merkittäviä rakennusperintökohteita ja -alueita.

Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon kanta

Arkeologia

Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo tarkastelee osayleiskaavahanketta alueen arkeologisen kulttuuriperinnön vaalimisen ja selvitystarpeiden näkökulmasta. Nurmijärvellä on tehty historiallisen ajan arkeologisten kohteiden inventointi vuonna 2008 (Rosstedt/Museovirasto) ja esihistoriallisten kohteiden inventointi vuonna 2006 (Seppä/ Museovirasto). Museoviraston suositusten mukaan molemmat inventoinnit ovat vanhentuneita. Kaava-alueen läpi kulkee myös ajantasainen, Fingridin voimalinjan suunnittelun aikana vuonna 2025 tehty arkeologinen inventointi.

Rajamäen alueella kivikautisten kohteiden potentiaali on melko vähäinen. Muinaiset merenrantavaiheet ovat varhaismesoliittisia, noin 10 000 vuotta vanhoja ja jääkauden jälkeisen nopean maankohoamisen takia rantavaiheet, jolloin paikalle olisi voinut asettua asukkaita ovat kestäneet lyhyen aikaa. Historiallisen ajan arkeologisten kohteiden osalta osayleiskaava-alueelta tunnetaan useita potentiaalisia kohteita.

Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin on osayleiskaava-alueelle merkitty useita mahdollisia muinaisjäännöksiä, torpanpaikkoja. Lisäksi alueelle on merkitty vuonna 2025 ns. havaintokohde. Havaintokohde tarkoittaa kohdetta, joka on tunnistettu laserkeilausaineistosta, mutta kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Rajamäen havaintokohde on todennäköisesti hiilimiilu. Alueella sijaitsee myös useita sotahistoriallisia kohteita, joiden laajuutta ei ole selvitetty. Arkeologisen kulttuuriperinnön näkökulmasta alueella on siis selvitystarvetta.

04.11.2025

Museo katsoo, että mahdollisten muinaisjäännösten, havaintokohteiden ja sotahistoriallisten kohteiden säilyneisyys ja laajuus on tarkastettava maastossa kaavahankkeen aikana, jotta kohteet tulevat huomioon otetuksi ja niiden säilyminen pystytään turvaamaan. Minimissään inventoinnin tulee käsittää alueet, joihin liittyy arkeologista potentiaalia ja joille osoitetaan kaavassa muuttuvaa maankäyttöä (esimerkiksi uusia rakennuspaikkoja tai -alueita).

Kenttätöiden jälkeen inventointitulosten pohjalta tulee laatia Museoviraston arkeologisten laatuohjeiden mukainen raportti. Raportti tulee lähettää Keski-Uudenmaan alueelliseen vastuumuseon tarkastettavaksi ennen kuin se liitetään kaava-aineistoon.

Tutkimuskustannuksista vastaa muinaismuistolain 15 §:n mukaisesti hankkeen toteuttaja. Arkeologisia tutkimuksia tekevät useat toimijat, joilta voi pyytää tarjouksia kaava-alueen inventoinnista. Arkeologisia kenttäpalveluja tarjoavien toimijoiden yhteystiedot löytyvät Museoviraston verkkosivuilta (Arkeologisten kenttätöiden tilaaminen) osoitteesta: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-tutkimus/arkeologisten-kenttatoiden-tilaaminen>. Museon lausunto tulee liittää tarjouspyynnön mukaan.

Rakennettu ympäristö ja maisema

Rajamäen Tehtaat perustettiin vuonna 1888 tarkoituksena tuottaa hii-vaa ja sen yhteydessä syntyvää väkiviinaa. Tehdastoimintaan liittyvä historia näkyy Rajamäen alueella edelleen laajana ja hyvin säilyneenä tehdasyhdyskunnan kokonaisuutena, johon kuuluu tehdasrakennusten lisäksi asuinrakennuksia, Rajamäen kirkko (Erkki Huttunen, 1938, suojeltu kirkkolailla vuonna 2003) sekä vanha rautatieasema. Kokonaisuus on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi (RKY 2009). Rajamäen tehdasalue on toiminnassa oleva alue, joka edelleen kehittyy ja muuttuu toiminnan tarpeiden mukaan. Eri aikakauden rakennuksista muodostuva kerroksellisuus kuuluu tehdasalueelle, ja toiminnan eri vaiheita edustavat rakennukset ovat tärkeä osa alueen kulttuurihistoriallisesti arvokasta kokonaisuutta. Rajamäen tehdasalueesta on julkaistu rakennushistoriaselvitys Rajamäen tehtaat 1888–1959, radanvarren tehdaskokonaisuus (Arkkitehdit Mustonen Oy, 2011).

Rajamäen yhdyskunta kasvoi nopeasti teollisuuden ympärille ja vuosien kuluessa tehtaan ympärille rakentui Rajamäen tuhansia asukkaita käsittävä teollisuusyhdyskunta. 1950-luvulla Rajamäki oli pitäjän suurin asutuskeskus. Teollisuuden kehittyminen vaikutti myös sosiaalisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kehittymiseen. Paikkakunnalle perustettiin

04.11.2025

koulu vuonna 1895 ja alueella oli myös tehtaan kirjasto, virkamieskerho, virkailijasauna sekä lastentarha. Rajamäen tehdasyhdyskunnan asuinalueelle on laadittu rakennustapaohjeet (19.4.20205). Asuinalueesta on lisäksi laadittu inventointi- ja arvotusraportti (Nina Välkepinta, 2003) sekä sisätilojen inventointeja (Arkkitehdit Mustonen Oy, 2004).

Rajamäen rakennuskanta on muotoutunut pitkälti viimeisen 150 vuoden aikana. Rajamäen vanhimmat, ennen 1940-lukua valmistuneet rakennukset sijaitsevat tehtaiden lähistöllä sekä sen kaakkoispuolella suhteellisen lähellä keskustaa. Vuosikymmenien saatossa rakentamisen painopiste on kuitenkin siirtynyt kauemmaksi keskustasta muokaten maisemaa tiiviistä tehtaan ympärille syntyneestä keskittymästä laajemmaksi taajamaksi. Alueen rakennuskanta on vahvasti omakotitalovaltaista ja kerrostaloja löytyy lähinnä aivan taajaman keskustasta.

Koko Nurmijärven kunnan alueelle on toteutettu kulttuuri- ja rakennusperintöselvityksen luonnos (Arkkitehtitoimisto Lehto Pelkonen Valkama Oy, 2010). Rakennusperintöselvityksessä on selvitysalueelta tunnistettu lukuisia rakennusperintökohteita ja useita rakennusperinnöltään arvokkaita aluekokonaisuuksia. Selvitys kohdistui ennen vuotta 1970 rakennettuihin rakennuksiin ja rakennettuihin ympäristöihin. Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo on esittänyt, että osayleiskaavan laatimisen yhteydessä rakennetun ympäristön inventointia päivitetään ja aikarajausta laajennetaan kattamaan myös nuorempi rakennusperintö. Museo pitää positiivisena, että parhaillaan tekeillä olevassa Rajamäen rakennusperintöselvityksessä (Sweco Finland Oy) tarkastellaan myös 1970–1980-lukujen rakennuksia.

Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo pitää erittäin tärkeänä, että alueen omaleimaisuus ja arkkitehtuuri säilyvät, erityisesti RKY-alueiden osalta. Rajamäen kehityskuvassa RKY-alueet on merkitty kehitettävänä kulttuuriperintöalueina ja täydennysrakentamista esitetään keskustataajaman sekä Herusen alueille. Rajamäen kehityskuvassa todetaan, että RKY-alueiden säilyminen tulee turvata ja alueilla tapahtuvaa toimintaa kehittää ja edesauttaa. Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo näkee tämän hyvänä lähtökohtana, mutta haluaa kuitenkin korostaa, että alueiden kehittämisen tulee tapahtua kulttuuriympäristön arvojen ehdoilla eikä niitä heikentäen. Museo edellyttää, että rakennusperintökohteet ja -alueet esitetään osayleiskaavan kaavakartassa sekä -selostuksessa, ja rakennusperintökohteiden kulttuuri- ja rakennushistoriallisten arvojen säilyminen huomioidaan alueen suunnittelussa. Museo pitää tärkeänä, että suojelumääräyksiä tarkastellaan, ja tarvittaessa täydennetään, osayleiskaavan edetessä asiantuntijayhteistyönä.

04.11.2025

Rakennusperinnön lisäksi osayleiskaavaa laadittaessa tulee huomioida Rajamäen maisemallisesti arvokkaat kohteet. Rajamäen osayleiskaavatyötä varten laaditun maisemaselvityksen (Nurmijärven kunta, 2025) mukaan lähes kolmasosa (~30 %) selvitysalueen pinta-alasta on peltoa. Laajat yhtenäiset peltoalueet sijoittuvat alueen etelä- ja itäosiin, kun taas länsi- ja pohjoispuolella pellot ovat pienempiä ja hajanaisempia. Rajamäellä taajaman itäpuolelle sijoittuu koko kunnan tasolla merkittävä maisema-alue Nummenniityn viljelysmaisema. Alue kuuluu entiisiin Raalan kartanon maihin. Alueen arvo perustuu sen laajuuteen yhtenäisenä peltomaisemana, jossa avoimet näkymälinjat ovat paikoin jopa yli kolme kilometriä pitkiä. Rajamäen alueella sijaitsee lisäksi taajaman kaakkoispuolella paikallisesti arvokas Uusikylän maisema, joka muodostuu peltolaaksosta, jonka keskeltä kohoaa metsäisiä, rakennettuja kumpareita. Maisemaselvityksen mukaan osayleiskaavan selvitysalueella ei sijaitse valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaita peltomaisemia.

Nurmijärven rakennusperintöselvityksen mukaan Nurmijärven kulttuurimaiseman runko, perinteinen kylä- ja peltomaisema on säilynyt. Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo pitää tärkeänä, että näitä kunnalle ominaisia peltomaisemia vaalitaan edelleen. Aukeat peltomaisemat ovat erityisen herkkiä muutoksille, sillä jo yksittäiset hajanaisesti rakennetut pientalot muuttavat maisemarakennetta. Rajamäen kehityskuvassa todetaan, että laajoja, maisemallisesti arvokkaita peltoalueita on syytä säilyttää mahdollisimman yhtenäisinä eikä niille ole sen takia osoitettu uusia asuinalueita. Museo pitää tätä hyvänä lähtökohtana alueen maisemallisten arvojen vaalimisen osalta.

Peltoalueiden lisäksi metsäselänteet ovat merkittävä osa Rajamäen maisemaselvitysalueen maisemakuvaa ja niitä tulee vaalia. Selvitysalueella metsäiset alueet keskittyvät alueen pohjois- ja keskiosiin. Isompia yhtenäisiä metsäalueita löytyy Salpausselältä, Rajamäen taajaman koillispuolelta sekä aivan selvitysalueen etelärajan tuntumasta. Merkittävimpinä yksittäinen metsäselänne kulkee Herusista kohti selvitysalueen lounaisosia. Salpausselälle sijoittuva metsäselänne on varsin laaja, ja kohoaa kymmeniä metrejä ympäristöönsä korkeammalle. Maisemaselvityksen mukaan metsäselänne ei kuitenkaan ole maisemallisesti erityisen merkittävä, sillä sen ympäristön maisemakuva on varsin pienipiirteinen ja sulkeutunut, jolloin merkittäviä näkymälinjoja kohti Salpausselkää ei synny. Rajamäen keskustan etelä- ja itäpuolella on moreenista ja kalliomaasta koostuvia metsäselänteitä, jotka kohoavat ympäröivästä alavasta savikosta. Verrattain pienestä koostaan huolimatta nämä selänteet ovat maisemallisesti edustavia, sillä ne näkyvät kauas niistä ympäröivässä peltomaisemassa.

04.11.2025

Alueen pitkästä historiasta kertovat myös vanhat tielinjaukset. Selvitysalueella on jo 1700-luvun lopulla muodostuneita tielinjauksia, jotka ovat osittain säilyneet nykyhetkeen asti. Esimerkiksi Rajamäentien, Herustentien ja Palkkisillantien linjaukset noudattelevat nykyäänkin Kuninkaankartaston mukaisia linjauksia. Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon näkökulmasta myös näitä historiallisia tielinjoja tulee vaalia osana alueen kulttuurihistoriallisia kerrostumia.

Lisätiedot

Katariina Ruuska-Jauhijärvi, tutkija, puhelin: 09 310 36473
katariina.ruuska-jauhijarvi(a)hel.fi

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Helsingin kaupunki
Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

7 (7)

04.11.2025

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.